

DYNAMICKÝ TEST PROFESIJNÝCH ZÁUJMOV (DTPZ): EFEKT INTERVENČNEJ ČASTI MODIFIKOVANÉHO DTPZ NA ZMENU ZÁUJMOV

DYNAMIC TEST OF VOCATIONAL INTERESTS (DTVI): EFFECT OF THE INTERVENTION PART OF MODIFIED DTVI ON CHANGE OF INTERESTS

Marcel MARTONČIK

Inštitút psychológie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita
Ul. 17. novembra č. 1, 080 01, Prešov
Slovenská republika
martoncik@centrum.sk

Abstrakt

Príspevok prezentuje výsledky overovania intervenčnej časti nástroja na meranie profesijných záujmov založeného na poznatkoch dynamickej diagnostiky. Dynamický test profesijných záujmov (DTPZ) je tvorený troma časťami, pretestom, intervenčnou časťou a posttestom. V prípade pretestu a posttestu ide o opakovane administrovaný Dotazník štruktúry všeobecných záujmov. Intervenčnú časť predstavuje šesť záujmových zošitov s obrázkami a opismi oblastí záujmov korešpondujúcich so šiestimi typmi hexagonálneho modelu Hollanda. Pri tvorbe zošitov boli využité aj poznatky o spätnej väzbe. Účelom zošitov je pôsobiť na záujmy osoby tak, aby v prípade, že nie sú dostatočne stabilné, resp. vôbec nie sú sformované, došlo k ich ovplyvneniu. Výskum bol realizovaný na vzorke 159 žiakov deviatych ročníkov ZŠ. Výsledky poukázali na to, že hoci nástroj bol od prvotného overovania niekoľko krát prepracovaný, opäť došlo k ovplyvneniu záujmov iba v jednej záujmovej dimenzii. V príspevku sú uvedené zmeny, ktorými nástroj prešiel i možnosti jeho ďalšieho vývoja.

Kľúčové slová: profesijný záujem, dynamické testovanie, stabilita záujmov

Abstract

The paper presents the results of verification of the intervention tool to measure occupational interests based on dynamic diagnostics-based knowledge. Dynamic test of professional interests (DTPI) consists of three parts, pre-test, intervention and post-test section. The pre-test and post-test parts are represented by re-administered questionnaire Structure of general interests. The intervention part consists of six interest workbooks with pictures and descriptions of areas of interest corresponding with the six types of Holland's hexagonal model. The knowledge of feedback were also used at creating of workbooks. The purpose of the workbook is to impact and affect the interests of the people if they are not sufficiently stable, respectively are not formed at all. Research was conducted on a sample of 159 9th grade elementary school students. Results showed that although the tool was redesigned several times from the initial verification, it again affects the interests in only one dimension. This paper presents passed changes of tool and the possibilities of its further development.

Keywords: professional interest, dynamic testing, stability interests

„Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. LPP-0099-09“.

V príspevku je prezentovaný Dynamický test profesijných záujmov (DTPZ), ktorý je určený pre žiakov deviatych ročníkov základných škôl a slúži na meranie štruktúry a stability profesijných záujmov. DTPZ tvoria tri časti, pretest, intervenčná časť a posttest. Výskumne bola overovaná schopnosť záujmových zošitov ako intervenčnej časti DTPZ facilitovať zmenu v záujmoch žiakov, ktorú by bolo možné zmerať v postteste. Pri tvorbe DTPZ boli využité princípy dynamického testovania, t.j. usporiadanie testu do formy pretest, intervenčná časť, posttes, princípy spätnej väzby, ktoré našli svoje uplatnenie v intervenčnej časti a poznatky o štruktúre profesijných záujmov.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ TVORBY DTPZ

Dynamické testovanie sa používa ako alternatíva k tradičným statickým testom predovšetkým v oblasti merania kognitívnych schopností. Cieľom dynamických testov na rozdiel od statických je odhaliť rozdiel medzi aktuálne vyvinutou úrovňou schopnosti a skrytým potenciálom pre rozvoj tejto schopnosti. Dynamické testovanie tak dáva odpoveď nielen na otázku čo všetko osoba dokáže, ale aj čo všetko by mohla dokázať napríklad pri vhodnom vzdelávaní alebo výchove (Grigorenko a Sternberg, 1998). V rámci usporiadania dynamického testovania sa najčastejšie používajú dva formáty, sendvičový a koláčový formát (Sternberg, Grigorenko, Birney, Fredine, Jarvin a Jeltova, 2007). V koláčovom formáte je inštrukcia poskytovaná ako reakcia na riešenie jednotlivých položiek testu testovanou osobou. Osobe sú administrované jednotlivo položky testu, ktoré predstavujú určitý problém, ktorý musí testovaná osoba riešiť. V prípade úspešného vyriešenia položky sa pokračuje nasledujúcou položkou, v prípade neúspešného riešenia položky je poskytnutá testovanej osobe séria rád. Hodnotí sa potom počet a druh rád, ktoré osoba potrebovala k úspešnému vyriešeniu úlohy. Pomenovanie dostala podľa toho, že rady sú usporiadané ako vrstvy koláča (Sternberg, Grigorenko, Birney, Fredine, Jarvin a Jeltova, 2007). V prípade DTPZ bol zvolený ako vhodnejší sendvičový formát, teda usporiadanie v podobe pretest, intervenčná časť, posttest.

Počas intervenčnej fázy či tréningu nejde o riešenie úloh či problémov a s tým súvisiace meranie výkonu, ale o poskytnutie možnosti explorácie profesijných aktivít a možnosť tvorby spätnej väzby, aby žiak mal možnosť uvážiť, či by ho konkrétne aktivity bavilo alebo nebavilo vykonávať. Explorácia profesijných aktivít je pre vývin záujmov veľmi dôležitá ale samotná explorácia proces vývinu záujmov spustiť nedokáže. Počas explorácie, uvádza Hofer (2010), osoba hodnotí a interpretuje aktivitu vzhľadom na jej kritériá zaujímavosti, vyhodnocuje spätnú väzbu či a na koľko považuje danú činnosť za zaujímavú a dôležitú pre seba vzhľadom na vlastné ciele, a na základe toho potom učiní patričné rozhodnutia. Tie môžu viesť buď k pokračovaniu interakcie s objektom alebo k jej ukončeniu. Interná spätná väzba sa tak stáva podľa Hofera (2010, s. 151) nevyhnutnou pre hodnotenie exploračných aktivít vzhľadom na ich potenciál stať sa záujmami“. Spätnú väzbu chápeme tak ako ju definujú Hattie a Timperleyová (2007, s. 81), teda ako „informáciu, poskytovanú agentom (napr. učiteľom, rovesníkom, knihou, sebou samým), ktorá sa vzťahuje na aspekty výkonu osoby alebo jej porozumenia určitej veci“. Spätná väzba fungujúca ako informácia pomáha osobe opraviť chyby alebo vyjasniť určité názory. Hattie a Timperleyová (2007) navrhujú štyri typy spätnej väzby, pre konštrukciu DTPZ je dôležitá tzv. spätná väzba o sebaregulácii. Seba-

regulácia hovorí o “spôsoboch akými osoby monitorujú, riadia a regulujú svoje konanie smerujúce k dosiahnutiu cieľa“ (tamže, s. 93), ale aj „aspekty svojho myslenia a motivácie v priebehu učenia“ (Nicol, MacFarlane-Dick, 2006, s. 200). Pri konštrukcii DTPZ sa vychádzalo z predpokladu, že žiaci nemajú rovnaké počiatkové skúsenosti pred testovaním, napr. skúsenosti s profesiami, s profesijnými aktivitami, informácie o nich, podobne ako je tomu pri dynamickej diagnostike inteligencie. Tie bolo nutné žiakom pred druhým testovaním sprostredkovať. Ináč povedané, nie je možné očakávať od žiaka, že si vytvorí pre určitý objekt záujem, ak sa nikdy s daným objektom nestretol. Ak nikdy nevidel ani nevyskúšal jazdu na bicykli, nemôže si ani vytvoriť záujem pre cyklistiku. Nezáujem tak môže niekedy prameniť z nedostatku informácií a skúseností. Tradičné testovanie záujmov by síce odhalilo existujúci nezáujem u tejto osoby ale nepovedalo by nič o možnom budúcom záujme pre túto oblasť.

Pri tvorbe záujmových zošitov boli využité aj poznatky z teórie spätnej väzby, Feedback Intervention Theory, od Klugera a DeNisiho (1996, s. 262 bližšie pozri in Martončík, 2012). Autori uvádzajú päť predpokladov tejto teórie. Tie tu uvádzame spolu s ich aplikáciou pri konštrukcii DTPZ: 1) Osoba reguluje svoje správanie tak, že pomocou spätnej väzby neustále hodnotí svoj progres smerom k cieľovému stavu či určitému štandardu a na základe tejto spätnej väzby a informácií v nej obsiahnutých upravuje dané správanie. Väčšinou sa ale osoby snažia eliminovať diskrepanciu dosiahnutím cieľového stavu. V prípade DTPZ si žiak uvedomuje nedostatok informácií o profesiách a aktivitách a tie chce získať prečítaním záujmových zošitov. 2) Ciele (pozostávajúce aj zo spätnej väzby, porovnávania cieľa a actualneho stavu a z akcií vykonaných na redukovanie vnímanej diskrepancie) sú usporiadané hierarchicky. Na najvyššej úrovni sú ciele prepojené na JA (presvedčenie osoby, že po prečítaní záujmových zošitov bude vedieť uskutočniť jednoznačnú a správnu kariérnu voľbu), na najnižšej úrovni sú ciele spojené s fyzickými akciami (osoba sa bude sústrediť na konkrétny obrázok v záujmovom zošite). 3) Na každej z úrovní hierarchie cieľov môžu existovať viaceré diskrepancie, avšak osoba sa zaoberá iba tými, ktorým je venovaná pozornosť. Je to z dôvodu obmedzenej kapacity pozornosti. 4) Pozornosť je väčšinou smerovaná na strednú úroveň hierarchie cieľov. Žiak sa môže v jednom okamihu venovať iba jednému cieľu, napr. analyzovaniu obrázku v záujmovom zošite, opisu konkrétnej profesie, uvažovaniu o zaujímavosti konštruovania lietadiel a pod. 5) Ciele často riadia, menia ale aj získavajú značnú pozornosť. Len málokedy ich osoba ignoruje, pretože skoro vždy majú významný dopad pre JA. Preto dôležitou otázkou je, ktoré ciele z hierarchie si získajú pozornosť. Ako teda zabezpečiť to, aby žiak generoval internú spätnú väzbu a aby jeho pozornosť bola nasmerovaná na strednú úroveň cieľov, teda na uvažovanie nad zaujímavosťou danej profesie? A zároveň zabezpečiť aby nebol rozptyľovaný menej dôležitými informáciami, napr. analyzovaním obrázkov ale ani cieľmi na najvyššej úrovni (žiak sa sústreďí a bude zaoberať len myšlienkou, že zošity sú kľúčom k jeho správne kariérnemu rozhodnutiu). Pre tento účel boli do záujmových zošitov doplnené odpovedové políčka, v ktorých žiak musí zaznačiť svoju odpoveď, na otázku obsiahnutú pri každej činnosti / profesii, ktorá sa ho pýta, či by ho daná činnosť alebo profesia bavila / či ju považuje za zaujímavú. Žiak má možnosť odpovedať buď áno, nie alebo neviem. Tým je jeho pozornosť smerovaná neustále na strednú úroveň cieľov, čo zabezpečuje generovanie internej spätnej väzby a žiak tak prehodnocuje činnosti uvedené v záujmovom zošite z hľadiska ich zaujímavosti, dôležitosti, prestíže a iných preňho relevantných kritérií.

PRVÁ VERZIA DTPZ A VÝSLEDKY JEJ OVEROVANIA

Pilotná administrácia DTPZ poukázala na niekoľko nedostatkov nástroja. V záujmových dimenziách bol zistený jediný signifikantný rozdiel medzi experimentálnou a kontrolnou

skupinou pre dimenziu S (sociálny typ, charakteristický preferencií aktivít zahŕňajúcich prácu s ľuďmi). Meranie afektívneho a hodnotiaceho komponentu, ktoré pri vývine záujmov zdôrazňujú napr. Hidiová a Renningerová (2006), sa ukázalo ako neefektívne. V oboch komponentoch nebol zistený signifikantný rozdiel ani pre jednu záujmovú dimenziu. Pre detailnejšie informácie pozri Martončík (2012). Cieľom úprav v novej verzii DTPZ, bolo odstrániť uvedené nedostatky.

NOVÁ VERZIA DTPZ

V DTPZ boli uskutočnené nasledovné zmeny: 1) Z pretestovej i posttestovej časti bolo odstránené meranie afektívneho a hodnotiaceho komponentu, ktoré sa ukázalo ako neefektívne. 2) Položky v preteste i postteste boli usporiadané do podoby v akej sú i v pôvodnom Dotazníku štruktúry všeobecných záujmov autora Džuky (1999). Položky pre jednotlivé záujmové dimenzie teda nasledujú v poradí, ktoré odzrkadľuje akronym RIASEC (viď ďalej). 3) Modifikovaný bol obsah záujmových zošitov. Na základe konzultácie s niekoľkými žiakmi, ktorých cieľom bolo: odhaliť chybné a ťažko pochopiteľné formulácie; overiť si ako žiaci chápu inštrukcie a či pracujú so zošitmi želaným spôsobom aj bez dodatočnej verbálnej inštrukcie; zistiť na, ktoré časti záujmových zošitov sa pri ich čítaní žiaci sústredia a overiť korešpondenciu obrázkov s opismi; bol upravený obsah niektorých profesií a použité formulácie. Na základe uskutočneného predvýskumu, bol vo väčšej miere upravený obsah zošitov pre praktické, sociálne a konvenčné záujmy s cieľom zvýšiť ich zaujímavosť. 4) Do záujmových zošitov pribudli k otázkam na záujem žiaka (napr. Bavilo by Ťa vypracovávať rôzne stavebné projekty či kresliť konštrukčné plány budov?...; Chcel/la by si ošetrovať osoby, ktoré majú ťažkosti či bolesti pri určitých pohyboch pomocou rôznych masáží?...) i odpoveďové políčka, ktoré sú aplikáciou princípov spätnej väzby. 5) Doba medzi administráciou pretestu a posttestu sa skrátila z dvoch týždňov na tri dni. Tri dni sa ukázali ako postačujúce pre preštudovanie všetkých záujmových zošitov a zároveň nepredstavovali príliš dlhú dobu na to, aby žiak mohol zabudnúť na obsah záujmových zošitov. K vyššie uvedeným modifikáciám viedlo niekoľko skutočností. Prvou boli výsledky pilotného testovania, v ktorých, okrem dimenzie pre sociálne záujmy, neboli zistené žiadne rozdiely v záujmoch medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou. Ďalším dôvodom boli zistené rozdiely v zaujímavosti zošitov. Nakoniec to bola i snaha o zlepšenie obsahovej validity nástroja, s čím súviseli i konzultácie so žiakmi.

Cieľom výskumu tak bolo overiť schopnosť záujmových zošitov facilitovať zmenu v záujmoch žiakov. Predpokladali sme, že rozdiel záujmov medzi pretestom a posttestom sa bude u experimentálnej skupiny štatisticky významne líšiť od rozdielu u kontrolnej skupiny pre každú zo šiestich záujmových dimenzií hexagonálneho modelu.

METÓDA

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 159 žiakov. Kontrolnú skupinu tvorilo 72 žiakov, z toho bolo 38 chlapcov a 34 dievčat, experimentálnu skupinu tvorilo 87 žiakov, z toho bolo 40 chlapcov a 47 dievčat. Žiaci pochádzali výhradne z tradičných základných škôl košického a prešovského kraja a všetci navštevovali deviaty ročník.

Opis testu

Dynamický test profesijných záujmov (DTPZ) je určený pre školských psychológov a poradcov a tvoria ho tri časti, pretest, posttest a intervenčná časť. Pretestovú a posttestovú časť, ktoré sú identické, tvorí 60 položiek z Dotazníka štruktúry všeobecných záujmov, autorom je Džuka (1999). Intervenčná časť testovania predstavuje administráciu šiestich záujmových zošitov, každý pre jednu záujmovú dimenziu (zošity sú po vyžiadaní k dispozícii u autora tohto príspevku). Ich účelom je pôsobiť na záujmy osoby tak, aby v prípade, že nie sú dostatočne stabilné, resp. vôbec nie sú sformované, došlo k ich ovplyvneniu. DTPZ vychádza z hexagonálneho modelu štruktúry profesijných záujmov Hollanda (1997), označovaného aj ako model RIASEC. Tvorí ho šesť osobnostných typov a šesť modelov prostredia. „Každý osobnostný typ je produktom charakteristických interakcií množstva faktorov ako napr. dedičnosti, sociálnej triedy, vplyvu rodičov, rovesníkov, kultúry či fyzikálneho prostredia. Na základe týchto skúseností, sa osoba najprv učí preferovať určité aktivity pred inými, ktoré sa neskôr stanú jej silnými záujmami... Osobnostný typ usmerňuje osobu myslieť, vnímať a konať určitým špecifickým spôsobom“ (tamže, s. 2). Napr. osoba podobajúca sa najviac umeleckému typu bude vyhľadávať umelecké povolania ako napr. herectvo, módné návrhárstvo a pod. Šesť typov osobnosti je vyjadrených prostredníctvom písmen v akronyme RIASEC a sú charakterizované nasledovne (tamže): praktický (R) typ – preferencia pravidelnej či systematickej manipulácie s nástrojmi, prístrojmi, zvieratami, vecami; intelektuálny (I) typ – preferencia aktivít spojených s pozorovaním, kreatívnym uvažovaním, skúmaním fyzických, biologických a kultúrnych fenoménov s cieľom porozumieť im; umelecký (A) typ – preferencia viacvýznamových, voľných, nesystematických aktivít, spojených s manipuláciou s fyzickým, verbálnym alebo ľudským materiálom za účelom vytvorenia umeleckých produktov; sociálny (S) typ – preferencia aktivít zahŕňajúcich prácu s ľuďmi, ich vyučovanie, napomáhanie ich rozvoju, liečenie a pod.; podnikateľský (E) typ – preferencia aktivít spojených s manipuláciou s inými ľuďmi s cieľom dosiahnuť osobné ciele alebo ekonomické výhody; konvenčný (C) typ – preferencia pravidelnej, systematickej manipulácie s údajmi. Šesť záujmových zošitov bolo vypracovaných v nadväznosti na položky z pretestovej časti testu. Každý zo štvorstranových záujmových zošitov tvoria obrázky činností, ich opisy a inštrukcie ako s týmito informáciami pracovať a otázky s odpoveďovou stupnicou, ktoré nútia žiaka zamyslieť sa a pýtajú sa na jeho potenciálny záujem pre danú činnosť.

Priebeh testovania

Pred začatím samotného testovania boli žiaci stručne informovaní o zámere testovania a o tom, že testovanie bude prebiehať v dvoch termínoch, prvé testovanie (pretest) a o tri dni nasledujúce druhé testovanie (posttest). Po vyplnení pretestovej časti boli žiakom v experimentálnej skupine administrované záujmové zošity s inštrukciou ako majú so zošitmi pracovať. Zošity si žiaci mali možnosť vziať domov, kde si ich počas troch dní mali prečítať a zaznačiť do nich svoje odpovede. Po troch dňoch mala byť administrovaná posttestová časť rovnakým spôsobom ako bola administrovaná pretestová časť. Tri dni na všetkých školách nebolo možné dodržať, keďže bolo nutné sa prispôbiť rozvrhu konkrétnej školy. Dôsledkom toho bolo, že sa čas medzi pretestom a posttestom pohyboval od dvoch dní až do piatich dní, v prípade kontrolnej skupiny až siedmich dní. Túto premennú sa tak počas výskumu nepodarilo kontrolovať. Zaznačené odpovede v záujmových zošitoch slúžili tiež ku kontrole, či žiaci so zošitmi naozaj pracovali. Posttest bol administrovaný v experimentálnej skupine iba tým žiakom, ktorí priniesli vyplnené záujmové zošity späť.

VÝSLEDKY

Pre zistenie rozdielov v priemeroch medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou medzi pretestom a posttestom bola zvolená analýza kovariancie, ANCOVA. Podmienky pre použitie ANCOVY boli splnené, všetky premenné boli normálne rozložené, medzi závislými premennými a kovariátom bol lineárny vzťah (vysoké hodnoty Pearsonovho korelačného koeficientu), pomocou jednovchodovej ANOVY neboli potvrdené rozdiely medzi hodnotami kovariátu v kontrolnej a experimentálnej skupine, teda obidva výbery boli homogénne. Postup: pre dimenzie boli vypočítané priemerné hodnoty, pretestové priemerné hodnoty boli dosadené ako kovariát, posttestové hodnoty ako závislá premenná a metóda (kontrolná, experimentálna skupina) a pohlavie ako fixné faktory. Model bol zvolený Full factorial a Sum of squares: type III. Sledovanými boli hodnoty signifikancie pre metódu (kontrolná, experimentálna skupina).

V tabuľke č. 1 sú uvedené hodnoty reliability DTPZ, konkrétne pre pretestovú časť (60 položiek), posttestovú časť (60 položiek) i záujmové zošity (12 položiek pre R; 13 položiek pre I, A, S, E; 14 položiek pre C).

Tabuľka č.1 – Hodnoty reliability dimenzií modelu RIASEC vyjadrené hodnotami Cronbachovej alfy (N = 159)

	záujmová dimenzia					
	R	I	A	S	E	C
pretest	.770	.833	.851	.846	.831	.771
posttest	.832	.858	.880	.858	.847	.787
záujmové zošity	.811	.808	.821	.634	.724	.678

Ako je vidieť z tabuľky č. 1, hodnoty koeficientov reliability pre záujmové dimenzie sú dostatočne vysoké. Nižšie hodnoty reliability boli namerané pre dimenzie S a C záujmových zošitov.

Tabuľka č. 2 uvádza priemerné hodnoty záujmových dimenzií modelu RIASEC namerané v preteste i postteste pre kontrolnú (n = 72) a experimentálnu skupinu (n = 87).

Tabuľka č. 2 – Priemerné hodnoty skóre záujmu pre záujmové dimenzie

		záujmová dimenzia					
		R	I	A	S	E	C
experimentálna skupina	pretest	2.10	2.30	1.99	2.37	2.62	2.19
	posttest	1.91	2.13	1.85	2.20	2.50	2.07
kontrolná skupina	pretest	2.21	2.44	2.10	2.55	2.60	2.14
	posttest	2.09	2.34	2.08	2.47	2.62	2.16

Tabuľka č. 3 uvádza jediný nameraný štatisticky významný rozdiel a to pre záujmovú dimenziu C. Pre ostatné záujmové dimenzie neboli zistené štatisticky významné rozdiely medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou.

Tabuľka č. 3 – Analýza kovariancie záujmovej dimenzie C, pre posttest meranie ako závislú premennú a pretest meranie ako kovariát (N = 159)

Zdroj variancie	Suma štvorcov	df	Priemerný štvorec	F	sign	Parciálna Eta ²
Pretest	49.315	1	49.315	315.787	.000*	.669
Metóda	.740	1	.740	4.739	.031*	.029
Chyba	24.362	156	.156			

Poznámka: Metóda: kontrolná a experimentálna skupina; df = stupne voľnosti; F = testovacie kritérium

Ako je vidieť z tabuľky č. 2 a 3, rozdiel priemerných hodnôt dimenzie C v experimentálnej skupine, medzi pretestom a posttestom ($x_1 = 2.19$, $x_2 = 2.07$) sa signifikantne líši ($F = 4.739$;

$p = .031$) od rozdielu priemerných hodnôt v kontrolnej skupine ($x_1 = 2.14$, $x_2 = 2.16$). Zníženie priemerného skóre v postteste u experimentálnej skupiny predstavuje zníženie záujmu v dimenzii C. Signifikantné rozdiely medzi pohlaviami neboli zaznamenané ani pre jednu záujmovú dimenziu.

DISKUSIA

Napriek všetkým modifikáciám, ktoré boli počas konštrukcie záujmových zošitov i celého testu vykonané, v prezentovanom výskume neboli v postteste preukázané žiadne významné zmeny v záujmoch oproti pretestu s výnimkou konvenčných záujmov. V nich nastal u experimentálnej skupiny v postteste štatisticky významný pokles oproti pretestu. Avšak hodnota parciálnej E_{η^2} je veľmi nízka. Hodnoty reliability nástroja možno považovať za uspokojujúce až na záujmové zošity pre dimenzie S a C, ktorých reliabilita je mierne nižšia. Z uvedených skutočností vyplýva, že záujmové zošity, napriek všetkému vynaloženému úsiliu, nemajú potenciál facilitovať rozvoj záujmov v takej miere, v akej sa predpokladalo. Môže to byť rozsiahlosťou textu v záujmových zošitoch, ktorý sa žiakom nemusí chcieť pre jej dĺžku čítať, prípadne informácie o mnohých profesiách im môžu byť dobre známe a to množstvo tých, s ktorými sa stretávajú prvýkrát jednoducho nestačí na navodzovanie zmien. Takisto to môže byť aj tlačenou podobou záujmových zošitov, ktorá nemusí budiť dostatočný záujem a nadšenie v súčasnej dobe graficky pútavých počítačových hier, flashových ilustrácií či iného obsahu vo virtuálnom prostredí. Je rovnako možné, že pre zmenu záujmov je nutná tradičná exploračia profesijných oblastí, kedy si žiak musí dané činnosti reálne vyskúšať a nielen o nich uvažovať či predstavovať si ich vykonávanie.

Jedinou štatisticky významnou zmenou medzi pretestom a posttestom u experimentálnej skupiny oproti kontrolnej skupiny bol pokles konvenčných záujmov. Podobne ako pri prvej administrácii DTPZ aj počas tejto nedošlo k žiadnemu zosilneniu záujmov ale iba k oslabeniu ich intenzity. To je možné interpretovať aj pomocou profesií, ktoré by chceli žiaci v budúcnosti vykonávať. Otázka, akú profesiu by chcel žiak či žiačka v budúcnosti vykonávať, bola súčasťou overovania validity testu. K najčastejšie udávaným odpovediam patrili podnikateľ, herečka, programátor, bankár a vedúci hotela. Zvlášť obľúbeným bola u chlapcov profesia programátora. V záujmových zošitoch pri otázke, či by ich bavilo vykonávať činnosti spojené s profesiou programátora odpovedali áno, avšak v nasledujúcej otázke, či by ich bavilo programovať v rôznych programovacích jazykoch a vytvárať softvér rôzneho druhu (bol uvedený aj príklad), drvivá väčšina už odpovedala nie. Hoci sú to len slabé indície, môžu naznačovať, že rozšíreným problémom u žiakov môže byť nereálnosť ich profesijnej voľby či nerealistické vnímanie obsahu rôznych profesií, vzdelania, schopností a iných podmienok nutných k ich vykonávaniu. Zníženie intenzity záujmov pre dimenziu konvenčných záujmov je možné tak interpretovať nasledovne. Záujmové zošity mohli žiakom poskytnúť reálnejší pohľad na konvenčné profesie, aké aktivity sú ich obsahom, kde sa tieto aktivity vykonávajú a podobne, čo mohlo vyústiť do zníženia záujmov. Príčinou mohli byť chýbajúce informácie o profesiách. Nielen základné informácie typu na akej škole sa čo študuje a aké profesie existujú, ale detailnejšie informácie typu aké schopnosti si daná profesia vyžaduje, aké vzdelanie, aká náročná je príprava či samotný výkon danej profesie.

ZÁVER

V závere príspevku by sme sa chceli pokúsiť o návrh odlišného formátu dynamického testu, ktorý by bol evolučným krokom pri vývoji Dynamického testu profesijných záujmov. Z vyššie uvedených dôvodov s nevracaním záujmových zošitov sa vidí výhodnejší formát krátkodobého testu (Guthke, Beckmann, 2000), rozšírený v dynamickej diagnostike učebného potenciálu a inteligencie. Žiakom by na rozdiel od testov merajúcich inteligenciu neboli predkladané výkonové úlohy, ktoré by musel s pomocou alebo bez nej riešiť, ale bol by to stimulačný záujmový materiál, podobný záujmovým zošitom. Ten by nemusel mať nutne tlačенú podobu. Inšpiráciou by mohol byť Test of Interest in Nursing od Supera a Ropera (1941), ktorého cieľom bola predikcia budúceho záujmu či nezájmu o profesiu zdravotnej sestry. Autori vytvorili sériu obrázkov, ktoré sa vzťahovali k spomínanej profesii a pripojili k nim opisy činností s informáciami o možnostiach kde sa uplatniť, o požiadavkách danej profesie a podobne. Táto séria obrázkov s opismi bola upravená do podoby filmu a bola prezentovaná pokusným osobám. Po prezentácii nasledoval (okrem iných otázok) aj test, zameraný na množstvo zapamätaných informácií z prezentovaného filmu a otázky zamerané na to, či osoby dokázali rozlíšiť, ktoré obrázky prezentované boli a ktoré nie. Ukázalo sa, že test bol nevalidný a namiesto záujmov meral pamäťové schopnosti. Stimulačný materiál by pozostával zo série kartičiek pre každú zo záujmových dimenzií modelu RIASEC, podobných napríklad známej kartovej hre Magic the Gathering. Každá z nich by obsahovala jednu profesiu s obrázkom i opisom činností, požadovaných schopností, vzdelania a pod.. Inšpiráciou pre obsah kartičiek by mohol byť Guide for Occupational Exploration (1979). Zvažovaným by bolo aj zakomponovanie merania afektívneho a hodnotiaceho komponentu, ktorých význam pre rozvoj záujmov zdôrazňujú napr. Hidiová a Renningerová (2006). Kartičky by boli administrované osobe postupne. Týmto postupom by bolo možné vyriešiť nevracanie testového materiálu i problém overovania toho, či žiak so záujmovým materiálom naozaj pracoval. Nevýhodou by bola ale zmena administrácie zo skupinovej na individuálnu. To sú však už otázky, ktoré si vyžadujú riešenia a úvahy, mimo rozsah tohto článku. Cieľom tak bolo iba naznačiť možný smer, ktorým by sa vývoj testu azda mohol uberať.

LITERATÚRA

- Džuka, J. (1999). Konštruktívna validita dotazníka štruktúry všeobecných záujmov (DŠVZ). *Československá psychologie*, 43, 2, 143–154.
- Grigorenko, E. L. & Sternberg, R. J. (1998). Dynamic testing. *Psychological Bulletin*, 124 (1), 75–111.
- Guide for occupational exploration. (1979). Guide for Occupational Exploration. Washington DC: Superintendent of Documents, U.S. Government Printing Office.
- Guthke, J. & Beckmann, J. F. (2000). The learning test concept and its application in practice. In C. S. Lidz & J. Elliott (eds.), *Dynamic assessment: Prevailing models and applications*, (s. 17–69). Oxford: Elsevier science Inc.
- Hattie, J. & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77 (1), 81–112.
- Hidi, S. & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist*, 41 (2), 111–127.
- Hofer, M. (2010). Adolescents development of individual interests: A product of multiple goal regulation? *Educational psychologist*, 45 (3), 149–166.
- Holland, J. (1997). *Making vocational choices*. Florida: Psychological Assessment Resources, Inc.

- Kluger, A. N. & DeNisi, A. (1996). The effects of feedback interventions on performance: A historical review, a meta-analysis, and a preliminary feedback intervention theory. *Psychological Bulletin*, 119 (2), 254–284.
- Martončík, M. (2012). Dynamický test profesijných záujmov (DTPZ): teória, opis a prvotné overovanie testu. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 46 (2), 144–155.
- Nicol, D. J. & MacFarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31 (2), 199–218.
- Super, D. A. & Roper, S. A. (1941). An objective techniques for testing vocational interests. *Journal of Applied Psychology*, 25, 487–498.
- Sternberg, R. J., Grigorenko, E. L., Birney, D. P., Fredine, N., Jarvin, L. & Jeltova, I. (2007). *Dynamic instruction for and assessment of developing expertise in four ethnic groups (RM07226)*. Storrs, CT: The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut.